

Canvi de plans, canvi de casa: la ruralització ja és aquí

Fa pocs mesos vaig llegir que la ruralització ja és una realitat i ha arribat per quedar-se, com tants altres conceptes nous que ens han imposat el darrer any i mig, amb l'arribada del Covid-19, el confinament i la pandèmia. Dins d'aquesta "nova normalitat" o navegant entre onada i onada de la malaltia, moltes persones han decidit canviar de vida i, algunes d'elles, fins i tot de forma de viure.

La ruralització, per entendre-ho de manera senzilla, és el gest d'abandonar la ciutat per anar a viure a espais més petits i menys urbans. En molts casos es tracta d'aprofitar la casa familiar que porta dècades tancada, o que només s'utilitza a l'estiu, per a convertir-la en primera residència. Les dades no menteixen en aquest sentit. A la comarca de l'Alt Camp, les intervencions de rehabilitació s'han duplicat els últims dos anys però especialment al 2020. Al Baix Camp l'augment ha estat del 35% en el mateix període, a la Conca l'increment frega el 23% i al Priorat passa del 20%. La gent vol marxar de la gran ciutat per anar al poble, així de senzill com a titular tot i que després, a la pràctica, res sigui tan fàcil.

La "España Vacía" es buida més lentament gràcies a aquest fenomen que, malauradament, segueix contrastant amb el de la despoblació. De la mateixa manera que uns fugen de les grans ciutats per anar a l'entorn rural, el degoteig d'habitants dels pobles petits que s'han quedat sense serveis i incomunicats que trien buscar una vida millor o diferent a nuclis més poblats, es manté. Hi ha municipis petits que han vist que amb Internet encara podrien sobreviure fent projectes concrets per potenciar la seva economia i atraure població, però la gran majoria estan condemnats a la lenta desolació que es produeix quan moren els pares i els fills no volen per a ells l'entorn on han hagut de viure els seus genitors.

Davant d'aquests dos panorames se'ns obren molts interrogants que cal resoldre amb ajuda. En aquest cas, amb la del Joan Alberich, geògraf del Departament de Geografia de la Universitat Rovira i Virgili, provarem de formular totes les preguntes necessàries que ens portin a entendre el perquè de la ruralització i el despoblament.

Joan Alberich. Geògraf del Departament de Geografia de la Universitat Rovira i Virgili

Joan, hi ha dos fenòmens, com a mínim, que cal tenir en compte a nivell demogràfic i pel que fa a usos o preferències de les persones. Per un costat es parla de la ruralització que protagonitzen les persones que deixen les ciutats per anar a viure a indrets més petits i menys urbans. Quin perfil de població podria ser aquest i a què respon aquest canvi que realitzen?

En efecte, una de les tendències que ja fa anys que s'observen en la major part dels entorns urbans dels països occidentals és el d'una certa desconcentració de la població, des dels municipis més centrals cap a la perifèria, que implica, normalment, un moviment des dels municipis més poblats cap a uns altres de més petits. En termes generals, el factor que explica aquest moviment és el preu de l'habitatge, que tendeix a presentar una distribució concèntrica, de manera que és més elevat a les zones centrals que no pas a la perifèria. Així,

el perfil de persones que protagonitzen aquest moviment és, majoritàriament, el de parelles joves-adultes, i d'un cert nivell econòmic, que veuen en aquesta estratègia una possibilitat de millorar les seves condicions d'habitatge per un preu que, d'haver mantingut la residència a la ciutat central, no hauria estat possible.

L'altre fenomen, molt més conegut, és la despoblació que pateixen molts municipis perquè els seus habitants han optat per marxar a llocs més poblats. En aquest cas, el problema sembla ser més greu. Fins a quin punt ho és?

Encara que pugui semblar una contradicció amb el que s'ha comentat en la resposta anterior, trobem, efectivament, el procés de despoblació de certs municipis, especialment els menys poblats. M'explico: el fenomen de desconcentració de la població que s'ha esmentat anteriorment i que es podria resumir gràficament amb el lema «del centre a

El geògraf i professor Joan Alberich

la perifèria i del gros al petit» no es compleix per a tots els rangs de municipis segons la seva grandària: els més petits, els menys poblats, en queden força al marge, ja que no es consideren prou atractius per a que hi vagi a viure població nova. Per dir-ho així, no tots els municipis petits creixen per la desconcentració de la població, sinó aquells que ofereixen certs atractius (serveis, activitat comercial...), i això no acostuma a passar en els més petits. Ans al

Hi ha imatges tan reals com evidents del problema que pateixen tants pobles de l'estat quan es parla de despoblament i l'envelliment de la població que s'hi ha quedat a viure. Aquest és un municipi de Castella Lleó

contrari: aquest tipus de municipis, situats sovint en entorns rurals i amb poques perspectives econòmiques, veuen com la seva població jove tendeix a emigrar-ne, atrets per les majors perspectives laborals que ofereixen els municipis de grandària mitjana i gran.

Què diferencia realment a aquests dos tipus de població que busquen un canvi radical d'hàbits i què els aproxima o els posa més en comú?

Com es pot deduir de les respostes anteriors, el perfil sociodemogràfic dels protagonistes dels canvis residencials esmentats és lleugerament diferent: mentre que els qui opten per marxar de la ciutat són joves de perfil jove-adult (entre els 35 i els 45 anys), els qui marxen dels pobles són més joves, sovint per a acabar la seva etapa formativa i ja difícilment hi tornen per la manca de perspectives laborals que hi ha.

En el cas de la despoblació, el problema sempre ha estat la pèrdua de serveis mínims essencials (com ara els serveis mèdics, educatius i assistencials) als petits pobles que han reduït la qualitat de vida. S'ha culpats molt sovint a les administracions autonòmiques i al govern central de no implementar mesures per a frenar el problema. Fins a quin punt en tenien o tenen la culpa o la solució?

El despoblament és un problema de difícil solució. La dinàmica regressiva en la xifra d'habitants de molts municipis (i totes les conseqüències que se'n deriven: la pèrdua de serveis, equipaments,

activitats comercials...) ve de lluny i actuar-hi és una tasca complexa. L'Administració Pública és tan sols un agent més en aquest panorama, on també hi intervé, òbviament, l'elecció individual de la ciutadania i altres agents econòmics (privats) i socials. És evident que han de ser els organismes públics qui liderin les polítiques dirigides a revertir aquests processos, però sense un consens entre tots els agents els resultats no podran ser els desitjats.

En el cas de la ruralització, en molts casos s'ocupen cases de petites poblacions que eren segona residència o havien estat però fa anys que estaven tancades. Lògicament, parlem de poblacions que encara tenen certa vida o molta vida a més de serveis bàsics. A què respon realment aquest fenomen?

Com s'ha dit anteriorment, la ruralització no afecta per igual tots els municipis: en termes generals, tan sols creixen aquells que, donada la seva certa dimensió, són capaços d'oferir certs equipaments i serveis a la població novvinguda. A més, cal tenir en compte que, en molts casos, la nova població no acostuma a treballar al propi municipi, sinó que s'ha de desplaçar al seu lloc de treball (sovint el mateix que abans del moviment migratori), de manera que un factor que juga un paper clau en tot aquest procés és el de l'accessibilitat. I els municipis més petits, sovint més aïllats territorialment, són els qui, en conseqüència, esdevenen menys atractius en aquest sentit.

Hi ha qui diu que el Covid i la necessitat de viure amb un contacte menor amb grans nuclis per evitar els contagis, ha estat el detonant de la situació o hi ha col·laborat bastant. Aquesta teoria és creïble o hi ha altres condicionants reals i de pes?

En realitat, el fenomen de la desconcentració de la població ja s'observa des de finals dels anys noranta del segle passat, en què les perspectives residencials de la població (alimentades per una sensació de falsa bonança econòmica, que s'acabà abruptament amb la crisi de l'any 2008) van afavorir un nou model d'ocupació residencial del territori, caracteritzada per la dispersió del poblament. Sorgiren, així, complexos residencials (alguns com a segon habitatge, i altres com a habitatge principal) en què, teòricament, el contacte amb la natura, o amb entorns paisatgístics de major qualitat, eren més grans.

Malgrat que encara és aviat per valorar quin ha estat l'impacte de la situació generada per l'epidèmia, tot sembla indicar que el mercat immobiliari presenta, novament, certs moviments en aquest sentit: d'una banda, transformant antigues segones residències en habitatges principals, de l'altra, rehabilitant habitatges en desús en nuclis rurals.

Aquesta nova moda de la ruralització, ajuda a reequilibrar de nou un territori ple d'espais rurals buits? Vull dir en el sentit que les àrees despoblades segueixen estant així i, com a molt, només algunes poblacions que comencaven a patir pel despoblament han acabat salvant el moment.

És evident que, entre els efectes positius de la dispersió de la població, el tantes vegades anomenat «reequilibri territorial» és un dels principals. En termes generals, però, és difícil revertir una situació que, com s'ha dit, ve heretada d'una dinàmica emigratòria que ja fa força dècades que dura. Tan sols els municipis que ofereixin atractius reals i perdurables en el temps podran trencar una tendència al despoblament.

Hi ha perill que el preu del lloguer, que ha creat l'actual bombolla amb el seu perill d'explosió, augmenti de forma notòria als immobles de les petites poblacions on ara van a viure els ruralitzadors?

És evident que el preu de l'habitatge, tant de compra com de lloguer, juga un

paper clau en tot aquest procés, però, tal i com s'ha comentat, no és l'únic factor. En tot cas, ja és conegut que es tracta d'un factor que obeeix, potser com qui més, a la cèlebre equació entre l'oferta i la demanda i, en aquest sentit, potser, efectivament, caldrà esperar un progressiu augment del seu preu en aquells municipis on la pressió immobiliària sigui major.

El paper que han de jugar les administracions quin ha de ser? Calen polítiques de màxima cohesió social o ja és massa tard per evitar capgirar segons quines situacions?

L'Administració Pública té el deure de liderar les polítiques i les iniciatives per tal d'intentar revertir el despoblament de certs entorns rurals. I ho ha de fer des d'una òptica transversal, des del punt de vista territorial (de manera mancomunada, defugint la simple visió localista que pot tenir un cert ajuntament) i econòmic. Per aquest motiu, l'Administració Pública no pot endegar aquest procés tota sola: tan sols amb la implicació de tots els agents econòmics (la iniciativa privada) i socials es podran dur a terme mesures transversals a mig i llarg termini per trencar la dinàmica negativa de les darreres dècades.

Tenim el cas del municipi sorità de Noviercas on un grup d'arquitectes joves ha rehabilitat un immoble municipal i ha guanyat un dels emblemàtics premis Mies van der Rohe. Aquesta obra ha posicionat el poble de nou al mapa i la fama aconseguida ha esperonat a molts dels seus habitants a quedar-s'hi i salvar el municipi. Fins a quin punt poden ser interessants iniciatives

En aquest municipi del nord de Catalunya, els últims mesos hi ha arribat nova població procedent de la ciutat de Barcelona

on treballen conjuntament arquitectes i arquitectes tècnics per aconseguir gestos com el de Noviercas?

Com s'ha acabat d'apuntar, la implicació i la intervenció de tots els agents econòmics i socials és clau per aconseguir resultats satisfactoris. Evidentment, els especialistes en la gestió del territori (i estic pensant, òbviament, en arquitectes, geògrafs, ambientòlegs...) són qui han de dissenyar i liderar projectes innovadors i prou singulars per oferir productes que aportin un valor afegit a certs territoris enfront uns altres. Tan sols els territoris que siguin capaços de destacar-se en aquest «aparador» per sobre de la competència (en un «mercat» en què els territoris competeixen entre sí per atreure nous «clients», podran encarar amb cert optimisme el seu futur.

La que ara es coneix com a "España vacía", està realment condemnada a seguir buidant-se o hi ha opcions per capgirar la situació?

Malgrat que m'agradaria ser optimista, la realitat és que les dinàmiques vers la despoblació venen de lluny i, en certa manera, es retroalimenten. D'aquesta manera, la pèrdua de població jove no tant sols deriva en una disminució en la xifra de població de certs territoris, que afecta al nombre de serveis disponibles, sinó que el canvi en les estructures demogràfiques que implica, degenera, per una banda, en un progressiu però imparable envelliment de la població, i per l'altra, porta a un descens de la fecunditat, que no fa res més que agreujar els problemes anteriors.

Trencar aquesta espiral autodestructiva negativa serà, en alguns casos, impossible, tal com ja s'està veient en bona part de l'interior del territori peninsular. Tan sols en aquells que disposin, en primer lloc, d'atractius i oportunitats econòmiques, elements paisatgístics de qualitat i atractius turístics singulars; en segon lloc, de polítiques públiques decidides, valentes i innovadores, que potenciïn la creació tant de llocs de treballs com d'equipaments i de serveis; en tercer lloc, d'un parc immobiliari a preu relativament assequible, i, finalment, d'una certa accessibilitat territorial, presentaran les condicions idònies per revertir la dinàmica negativa. És una equació complexa, però no impossible de resoldre's.

Dos nens, arribats amb la seva família a un petit poble de Cantàbria, passegen pels carrers del seu nou espai de creixement

Òscar Ramírez Dolcet

Responsable del Departamento de Prensa del COAAT